

ผู้นำการศึกษายุคใหม่: การบูรณาการภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลกับการขับเคลื่อนการศึกษาในยุค AI

NEW EDUCATIONAL LEADERS: INTEGRATING DIGITAL LEADERSHIP WITH EDUCATIONAL ADVANCEMENT IN THE AI ERA

พระมหาอภิพงศ์ คำหงษา

Phramaha Ahipong Khamhongsa

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

Mahamakut Buddhist University Srilanchang Campus

*Corresponding author, e-mail: Ahipong.kha@mbu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งวิเคราะห์ภาวะผู้นำทางการศึกษาท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ (AI) ซึ่งกำลังส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อระบบการศึกษาทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่เร่งให้เกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนรู้สู่ระบบดิจิทัลอย่างก้าวกระโดด การศึกษาได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ นำเสนอกรอบสมรรถนะสำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ การพัฒนายุทธศาสตร์เชิงดิจิทัลและ AI การบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงสู่ระบบดิจิทัล การพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของบุคลากร การสร้างวัฒนธรรมนวัตกรรมและการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการสร้างความร่วมมือและเครือข่าย นอกจากนี้ ยังวิเคราะห์กรณีศึกษาความสำเร็จของผู้นำการศึกษาทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศที่สามารถบูรณาการเทคโนโลยี AI ในการยกระดับคุณภาพการศึกษา พร้อมทั้งนำเสนอประเด็นด้านจริยธรรมและความเท่าเทียมที่ผู้นำการศึกษาต้องตระหนักในการนำ AI มาใช้ในบริบทการศึกษา บทความนี้ได้เสนอข้อเสนอแนะทั้งในเชิงนโยบายสำหรับหน่วยงานระดับชาติ และแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อเป็นกรอบในการพัฒนาภาวะผู้นำที่สามารถขับเคลื่อนการศึกษาในยุคดิจิทัลและ AI ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน และสอดคล้องกับความต้องการของสังคมในศตวรรษที่ 21

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเชิงดิจิทัล, ปัญญาประดิษฐ์ในการศึกษา, การเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล, นวัตกรรมการศึกษา, ผู้นำการศึกษายุคใหม่

Abstract

This academic article aims to analyze educational leadership amid the rapid changes in digital technology and artificial intelligence (AI), which are significantly impacting educational

systems worldwide, especially following the COVID-19 pandemic that accelerated the shift toward digital learning. The study reviews concepts, theories, and relevant research on digital leadership from both Thailand and international contexts, presenting a framework of five key competencies: developing digital and AI vision, managing digital transformation, developing digital competencies of personnel, creating a culture of innovation and lifelong learning, and building collaboration and networks. Additionally, it analyzes successful case studies of educational leaders in Thailand and abroad who have integrated AI technology to enhance educational quality. The article also presents ethical issues and equity concerns that educational leaders must consider when implementing AI in educational contexts. This paper provides recommendations at both the national policy level and practical guidelines for school administrators, offering a framework for developing leadership capabilities that can effectively drive education in the digital and AI era, maximizing benefits for learners and aligning with the needs of 21st-century society.

Keywords: Digital Leadership, Artificial Intelligence in Education, Digital Transformation, Educational Innovation, New Educational Leaders

บทนำ

ในทศวรรษที่ผ่านมา เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ได้เข้ามาเปลี่ยนโฉมหน้าของระบบการศึกษาทั่วโลก เกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนรู้ การสอน และการบริหารจัดการการศึกษาอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ที่เร่งให้เกิดการปรับตัวสู่การศึกษาในรูปแบบดิจิทัลอย่างเร่งด่วน (Zhao, 2022) การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้สร้างความท้าทายอันสำคัญต่อผู้นำทางการศึกษาในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารสถานศึกษา ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา หรือผู้กำหนดนโยบายระดับชาติ

ดังที่ วิจารณ์ พานิช (2023) ได้กล่าวไว้ว่า "ผู้นำการศึกษาในยุคดิจิทัลไม่เพียงแต่ต้องเข้าใจและปรับตัวกับเทคโนโลยีเท่านั้น แต่还必须สามารถนำการเปลี่ยนแปลงและสร้างวัฒนธรรมแห่งนวัตกรรมในองค์กรได้อย่างยั่งยืน" ปัจจุบันการมาถึงของเทคโนโลยี AI ยิ่งทวีความซับซ้อนให้กับภูมิทัศน์ทางการศึกษาอย่างมาก ระบบปัญญาประดิษฐ์ เช่น ระบบ Large Language Models (LLMs) ที่มีความสามารถในการสร้างเนื้อหา วิเคราะห์ข้อมูล และจำลองการสอนในรูปแบบต่างๆ กลายเป็นโอกาสและความท้าทายต่อการจัดการศึกษาในปัจจุบันและอนาคต (Kasneci et al., 2023)

บทความนี้มุ่งศึกษาคุณลักษณะของภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลที่จำเป็นสำหรับการขับเคลื่อนการศึกษาในยุค AI โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลและ AI เข้ากับกระบวนการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้ นำเสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพ ตลอดจนวิเคราะห์ความท้าทายและโอกาสที่ผู้นำการศึกษาต้องเผชิญในการนำองค์กรท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกผันของเทคโนโลยี

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลในบริบททางการศึกษา

นิยามและความสำคัญของภาวะผู้นำเชิงดิจิทัล

ภาวะผู้นำเชิงดิจิทัล (Digital Leadership) หมายถึง การใช้ความสามารถในการนำที่ผสมผสานความเข้าใจในเทคโนโลยีดิจิทัลกับทักษะการบริหารจัดการเพื่อขับเคลื่อนองค์กรให้บรรลุเป้าหมายท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล (Sheninger, 2019) ในบริบททางการศึกษา ภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลไม่ได้หมายถึงเพียงการนำเทคโนโลยีมาใช้ในสถานศึกษาเท่านั้น แต่รวมถึงการสร้างวิสัยทัศน์และวัฒนธรรมองค์กรที่สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้และการบริหารจัดการ (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2022)

Ahlquist (2016) ได้เสนอกรอบแนวคิดของภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลที่ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่

1. การรู้เท่าทันดิจิทัล (Digital Literacy)
2. ความฉลาดทางดิจิทัล (Digital Intelligence)
3. การสร้างวัฒนธรรมดิจิทัล (Digital Culture Building)
4. การสื่อสารและการมีส่วนร่วมผ่านช่องทางดิจิทัล (Digital Communication and Engagement)

5. การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Continuous Development)

สอดคล้องกับงานวิจัยของ เกียรติศักดิ์ วงศ์ศิริกุล และคณะ (2023) ที่พบว่า ผู้นำทางการศึกษาที่ประสบความสำเร็จในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลในโรงเรียน มักมีคุณลักษณะสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ ความเชี่ยวชาญในเทคโนโลยี ความสามารถในการปรับตัว วิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรม และความสามารถในการสร้างแรงบันดาลใจให้กับบุคลากร

กรอบสมรรถนะผู้นำเชิงดิจิทัลในสถาบันการศึกษา

McLeod และ Richardson (2011) ได้นำเสนอกรอบสมรรถนะของผู้นำเชิงดิจิทัลในสถาบันการศึกษาที่ประกอบด้วย

1. สมรรถนะด้านวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ (Strategic Vision Competency) ความสามารถในการกำหนดวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ที่บูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อยกระดับการศึกษา
2. สมรรถนะด้านการบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลง (Change Management Competency) ความสามารถในการนำการเปลี่ยนแปลงองค์กรสู่วัฒนธรรมดิจิทัล
3. สมรรถนะด้านความเป็นผู้นำทางเทคโนโลยี (Technology Leadership Competency) ความรู้และความเข้าใจในเทคโนโลยีและการประยุกต์ใช้
4. สมรรถนะด้านการพัฒนาบุคลากร (Human Capital Development Competency) ความสามารถในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีทักษะดิจิทัล
5. สมรรถนะด้านการสร้างนวัตกรรม (Innovation Competency) ความสามารถในการส่งเสริมและสร้างนวัตกรรมทางการศึกษา

นอกจากนี้ Fullan (2020) ยังเสนอว่า ในยุคดิจิทัล ผู้นำทางการศึกษาต้องสามารถผสมผสานภาวะผู้นำแบบดั้งเดิมกับความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงที่มีความหมาย โดยเรียกรูปแบบภาวะผู้นำนี้ว่า "ภาวะผู้นำแห่งการเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง" (Deep Learning Leadership) ซึ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงลึกมากกว่าการเรียนรู้แบบผิวเผิน

เทคโนโลยี AI และผลกระทบต่อการศึกษา

แนวโน้มของเทคโนโลยี AI ในวงการการศึกษา

เทคโนโลยี AI ได้เข้ามามีบทบาทในวงการการศึกษาอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากการเปิดตัวของ ChatGPT และระบบ LLMs อื่นๆ ในช่วงต้นปี ค.ศ. 2023 Holmes และ Bialik (2023) ได้ระบุแนวโน้มของเทคโนโลยี AI ในวงการการศึกษาที่สำคัญ ได้แก่

1. ระบบเรียนรู้อัจฉริยะ (Intelligent Tutoring Systems) ระบบ AI ที่ปรับการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ตามความสามารถและความต้องการของตนเอง
2. การประเมินผลอัตโนมัติ (Automated Assessment) การใช้ AI ในการตรวจงานและให้ข้อมูลย้อนกลับ ช่วยลดภาระของครูและเพิ่มประสิทธิภาพในการประเมินผล
3. ผู้ช่วยครูเสมือน (Virtual Teaching Assistants) ระบบ AI ที่ช่วยตอบคำถามและให้ความช่วยเหลือผู้เรียนตลอด 24 ชั่วโมง
4. การวิเคราะห์การเรียนรู้ (Learning Analytics) การใช้ AI วิเคราะห์ข้อมูลการเรียนรู้เพื่อช่วยในการตัดสินใจและปรับปรุงการเรียนการสอน
5. เนื้อหาการเรียนรู้แบบปรับตัวได้ (Adaptive Learning Content) เนื้อหาและสื่อการเรียนรู้ที่ปรับเปลี่ยนตามความก้าวหน้าและความต้องการของผู้เรียน

ในประเทศไทย ธีระเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์ (2024) ได้กล่าวถึงการนำ AI มาใช้ในการศึกษาไทยว่า กำลังเกิดขึ้นในหลายระดับ ตั้งแต่การนำ AI มาช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลนักเรียนรายบุคคล การพัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ที่ปรับเปลี่ยนตามผู้เรียน ไปจนถึงการใช้ AI ในการบริหารจัดการสถานศึกษา อย่างไรก็ตาม ยังมีความท้าทายในด้านโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาทักษะของครูและบุคลากร และการสร้างความเท่าเทียมในการเข้าถึงเทคโนโลยี

โอกาสและความท้าทายของเทคโนโลยี AI ต่อผู้นำทางการศึกษา

การเข้ามาของเทคโนโลยี AI สร้างทั้งโอกาสและความท้าทายให้กับผู้นำทางการศึกษา ดังที่ Mousavinasab et al. (2021) ได้ระบุไว้

โอกาส

1. การปรับการศึกษาให้เป็นรายบุคคล AI ช่วยให้สามารถจัดการศึกษาที่ตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะของผู้เรียนแต่ละคนได้ดีขึ้น
2. การเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ AI ช่วยลดภาระงานด้านธุรการและการจัดการข้อมูล ทำให้ผู้บริหารมีเวลาทุ่มเทกับงานเชิงกลยุทธ์มากขึ้น

3. การเข้าถึงข้อมูลเชิงลึก AI ช่วยวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจบนฐานของข้อมูล

4. การขยายขอบเขตการเรียนรู้ AI ช่วยให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลา ลดข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่

ความท้าทาย

1. ความกังวลด้านจริยธรรมและความเป็นส่วนตัว การใช้ AI ในการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลของผู้เรียนอาจนำมาซึ่งประเด็นด้านความเป็นส่วนตัวและการคุ้มครองข้อมูล

2. การเปลี่ยนแปลงบทบาทของครู ผู้นำต้องบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงบทบาทของครูจากผู้ถ่ายทอดความรู้เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้

3. ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล - ความแตกต่างในการเข้าถึงเทคโนโลยี AI อาจเพิ่มความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

4. การพัฒนาทักษะใหม่ - ผู้นำต้องส่งเสริมการพัฒนาทักษะใหม่ๆ ให้กับบุคลากรเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง

สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2023) ที่พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาในประเทศไทยกำลังเผชิญกับความท้าทายในการปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี AI โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาบุคลากร การจัดสรรทรัพยากร และการปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัย

การบูรณาการภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลกับการขับเคลื่อนการศึกษาในยุค AI

กรอบแนวคิดการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลสำหรับการศึกษายุค AI

จากการวิเคราะห์แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้เขียนขอเสนอกรอบแนวคิดการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลสำหรับการศึกษายุค AI ที่ประกอบด้วย 5 มิติสำคัญ

1. การพัฒนาวิสัยทัศน์เชิงดิจิทัลและ AI (Digital and AI Vision Development) ผู้นำต้องสามารถกำหนดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและ AI เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา วิสัยทัศน์นี้ต้องสอดคล้องกับพันธกิจของสถาบันและความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Sheninger, 2019) ดังที่ โคทม อารียา (2022) กล่าวว่า "ผู้นำทางการศึกษาต้องมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนว่าเทคโนโลยี AI จะถูกใช้เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้อย่างไร ไม่ใช่เพียงแค่นำเทคโนโลยีมาใช้เพราะมันทันสมัย"

2. การบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงสู่ระบบดิจิทัล (Digital Transformation Management) ผู้นำต้องมีความสามารถในการบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงองค์กรสู่ระบบดิจิทัล ซึ่งรวมถึงการปรับโครงสร้างองค์กร กระบวนการทำงาน และวัฒนธรรมองค์กรให้รองรับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและ AI (Fullan, 2020) การเปลี่ยนแปลงนี้ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ

3. การพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของบุคลากรทางการศึกษา (Digital Competency Development) ผู้นำต้องส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาทักษะและสมรรถนะดิจิทัลของครูและบุคลากร

ทางการศึกษา โดยจัดให้มีการฝึกอบรม การเรียนรู้แบบเพื่อนช่วยเพื่อน และการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพ (PLC) ด้านเทคโนโลยีดิจิทัลและ AI (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2022)

4. การสร้างวัฒนธรรมนวัตกรรมและการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Innovation and Lifelong Learning Culture) ผู้นำต้องสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมนวัตกรรมและการเรียนรู้ตลอดชีวิต เปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรทดลองใช้วิธีการสอนและเทคโนโลยีใหม่ๆ โดยไม่กลัวความล้มเหลว และมองว่าความผิดพลาดเป็นโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนา (Richardson et al., 2022)

5. การสร้างความร่วมมือและเครือข่าย (Collaboration and Networking) ผู้นำต้องสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน สถาบันการศึกษาอื่นๆ และชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ทรัพยากร และแนวปฏิบัติที่ดีในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและ AI ในการศึกษา (McLeod & Richardson, 2011) ดังที่ Zhao (2022) กล่าวว่า "ไม่มีสถาบันการศึกษาใดจะสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีได้โดยลำพัง การสร้างเครือข่ายความร่วมมือจึงเป็นกลยุทธ์สำคัญสำหรับผู้นำยุคดิจิทัล"

ยุทธศาสตร์การพัฒนาผู้นำการศึกษาในยุค AI

การพัฒนาผู้นำการศึกษาให้มีภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลที่เหมาะสมกับยุค AI ต้องอาศัยยุทธศาสตร์ที่เป็นระบบและครอบคลุม ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรผู้นำเชิงดิจิทัล (Digital Leadership Curriculum) สถาบันผลิตและพัฒนาผู้บริหารการศึกษาควรพัฒนาหลักสูตรเฉพาะสำหรับการสร้างภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลที่รวมความรู้และทักษะด้านเทคโนโลยี AI การบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลง และการนำนวัตกรรม (Richardson et al., 2022) ดังเช่นโครงการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษายุคดิจิทัลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ที่มุ่งพัฒนาผู้บริหารให้มีสมรรถนะในการนำการเปลี่ยนแปลงสู่การศึกษายุคดิจิทัล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2023)

2. การสร้างเครือข่ายผู้นำเชิงดิจิทัล (Digital Leadership Network) การสร้างเครือข่ายผู้นำการศึกษาที่มีความสนใจในเทคโนโลยีดิจิทัลและ AI เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ แนวปฏิบัติที่ดี และการเรียนรู้ร่วมกัน เครือข่ายดังกล่าวอาจอยู่ในรูปแบบของชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพออนไลน์ การประชุมเชิงปฏิบัติการ หรือโครงการความร่วมมือระหว่างสถาบัน (Ahlquist, 2016) ดังที่ Fullan (2020) กล่าวว่า "เครือข่ายผู้นำที่เข้มแข็งเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงระดับระบบ"

3. การเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Action Learning) การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลควรเน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ผ่านโครงการนำร่อง การทดลองใช้เทคโนโลยี AI ในบริบทจริง และการสะท้อนคิดจากประสบการณ์ ดังที่ วิจารณ์ พานิช (2023) เสนอว่า "การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพที่สุดสำหรับผู้นำคือการลงมือทำ ทดลอง และเรียนรู้จากความล้มเหลวและความล้มเหลว"

4. การโค้ชและการให้คำปรึกษา (Coaching and Mentoring) การโค้ชและการให้คำปรึกษาโดยผู้เชี่ยวชาญหรือผู้นำที่มีประสบการณ์ในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและ AI ในการศึกษา ช่วยให้ผู้นำรุ่นใหม่สามารถพัฒนาทักษะและความมั่นใจในการนำการเปลี่ยนแปลง (Sheninger, 2019)

เกียรติศักดิ์ วงศ์ศิริกุล และคณะ (2023) พบว่า โปรแกรมการโค้ชผู้บริหารสถานศึกษาด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและ AI ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในโรงเรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ

5. การวิจัยและพัฒนา (Research and Development) การส่งเสริมให้ผู้นำทางการศึกษาทำวิจัยเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและ AI ในบริบทของตนเอง ช่วยให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของสถาบัน (McLeod & Richardson, 2011) สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2023) เสนอว่า การวิจัยปฏิบัติการเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลในบริบทของประเทศไทย

กรณีศึกษาความสำเร็จของผู้นำการศึกษาในยุค AI

การเรียนรู้จากกรณีศึกษาความสำเร็จในการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลและ AI ในสถานศึกษาเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัล ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างกรณีศึกษาทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ

กรณีศึกษาในประเทศไทย: โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน ได้พัฒนาโมเดล "Smart Digital School" ภายใต้การนำของผู้อำนวยการโรงเรียน ซึ่งมีวิสัยทัศน์ในการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลและ AI เข้ากับการเรียนการสอนและการบริหารจัดการ (วิรุฬห์ นิลโมจน์, 2024) กระบวนการเปลี่ยนแปลงเริ่มจาก

- การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย
- การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีที่รองรับการใช้งาน AI
- การพัฒนาครูผ่านโปรแกรมฝึกอบรมและการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพ
- การออกแบบหลักสูตรที่บูรณาการ AI เข้ากับการเรียนการสอนในทุกรายวิชา
- การสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนและสถาบันอุดมศึกษา

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือ นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น มีทักษะดิจิทัลและทักษะการคิดวิเคราะห์ที่แข็งแกร่ง ครูมีความพึงพอใจในการทำงานมากขึ้น และโรงเรียนกลายเป็นต้นแบบในการใช้เทคโนโลยี AI ในการศึกษา

กรณีศึกษาต่างประเทศ: Singapore American School

Singapore American School (SAS) ภายใต้การนำของ Dr. Thomas Boasberg ได้พัฒนาโมเดล "AI-Enabled Personalized Learning" ที่ใช้เทคโนโลยี AI เพื่อปรับการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน (Zhao, 2022) กลยุทธ์สำคัญในการดำเนินการ ได้แก่

- การใช้ Design Thinking Process ในการออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้
- การสร้างวัฒนธรรมการทดลองและนวัตกรรมในองค์กร
- การพัฒนากระบวนการข้อมูลและการวิเคราะห์การเรียนรู้
- การปรับบทบาทของครูจากผู้สอนเป็นโค้ชและผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้
- การสร้างความร่วมมือกับบริษัทเทคโนโลยีและสถาบันวิจัย

ผลสำเร็จของโมเดลนี้ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติ และเป็นตัวอย่างของการใช้ AI เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาและสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหมายสำหรับผู้เรียน

จากกรณีศึกษาทั้งสองแห่ง เราสามารถสรุปปัจจัยแห่งความสำเร็จที่สำคัญในการนำ AI มาใช้ในการศึกษา ได้แก่ ภาวะผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ชัดเจน การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในกระบวนการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง การสร้างวัฒนธรรมนวัตกรรมและการเรียนรู้และการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก

ประเด็นด้านจริยธรรมและความเท่าเทียมในการใช้ AI ทางการศึกษา

ในการขับเคลื่อนการศึกษาด้วยเทคโนโลยี AI ผู้นำทางการศึกษาต้องให้ความสำคัญกับประเด็นด้านจริยธรรมและความเท่าเทียม ดังที่ Holmes และ Bialik (2023) ได้เน้นย้ำว่า "การใช้เทคโนโลยี AI ในการศึกษาต้องคำนึงถึงความยุติธรรม ความโปร่งใส และการคุ้มครองสิทธิของผู้เรียนเป็นสำคัญ"

ประเด็นด้านจริยธรรมและความเท่าเทียมเป็นส่วนตัว ผู้นำทางการศึกษาต้องพิจารณาประเด็นต่อไปนี้

1. การปกป้องข้อมูลส่วนบุคคล การกำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติที่ชัดเจนในการเก็บรวบรวม จัดเก็บ และใช้ข้อมูลของผู้เรียนและบุคลากร (ปิยวัฒน์ สุทธิประภา, 2024)

2. ความโปร่งใสของอัลกอริทึม การทำให้อัลกอริทึม AI ที่ใช้ในการศึกษามีความโปร่งใสและอธิบายได้ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและการยอมรับ (Mousavinasab et al., 2021)

3. การกำกับดูแลการใช้ AI การพัฒนาระบบกำกับดูแลการใช้ AI ในสถาบันการศึกษา ที่มีการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย (วิจารณ์ พานิช, 2023)

4. การตระหนักถึงอคติในระบบ AI การระมัดระวังและแก้ไขอคติที่อาจเกิดขึ้นในระบบ AI ซึ่งอาจนำไปสู่การตัดสินใจที่ไม่เป็นธรรมหรือการเลือกปฏิบัติ (Kasneji et al., 2023)

ความเท่าเทียมและการเข้าถึงเทคโนโลยี

ผู้นำทางการศึกษาต้องคำนึงถึงความเท่าเทียมในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยี AI โดย

1. การลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล การจัดสรรทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐานให้ทั่วถึง โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลหรือชุมชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี (โคทม อารียา, 2022)

2. การออกแบบระบบที่เข้าถึงได้ การพัฒนาระบบ AI ที่รองรับความหลากหลายของผู้เรียน รวมถึงผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ (ปิยวัฒน์ สุทธิประภา, 2024)

3. การพัฒนาทักษะดิจิทัลให้กับทุกคน การส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาทักษะดิจิทัลให้กับผู้เรียนและบุคลากรทุกคน เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยี AI ได้อย่างเต็มที่ (Fullan, 2020)

4. การสร้างความตระหนักและการมีส่วนร่วม การสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของความเท่าเทียมในการใช้เทคโนโลยี AI และการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการกำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติ (ธีระเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์, 2024)

สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2023) ที่พบว่า สถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จในการใช้เทคโนโลยี AI อย่างมีจริยธรรมและเท่าเทียม มักมีนโยบายและแนวปฏิบัติที่ชัดเจน มีการประเมินผลกระทบด้านจริยธรรมอย่างสม่ำเสมอ และมีการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายในกระบวนการตัดสินใจ

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การบูรณาการภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลกับการขับเคลื่อนการศึกษาในยุค AI เป็นความท้าทายสำคัญสำหรับผู้นำทางการศึกษาในปัจจุบันและอนาคต การพัฒนาภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพในบริบทนี้ต้องอาศัยการผสมผสานระหว่างความเข้าใจในเทคโนโลยี ทักษะการบริหารจัดการ และวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ที่มุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพการศึกษาและการเตรียมผู้เรียนให้พร้อมรับมือกับโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การกำหนดนโยบายระดับชาติ ภาครัฐควรกำหนดนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ระดับชาติในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยี AI ในการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่เพียงพอ
2. การพัฒนามาตรฐานวิชาชีพ ควรมีการพัฒนามาตรฐานวิชาชีพสำหรับผู้บริหารการศึกษาที่รวมสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลและ AI ไว้ด้วย
3. การสนับสนุนการวิจัยและพัฒนา ควรให้การสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยี AI ในการศึกษา รวมถึงการแลกเปลี่ยนแนวปฏิบัติที่ดีระหว่างสถาบันการศึกษา
4. การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาคส่วน ควรส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคการศึกษาในการพัฒนาและนำเทคโนโลยี AI มาใช้ในการศึกษา

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหารการศึกษา

1. การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารควรพัฒนาความรู้และทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลและ AI อย่างต่อเนื่อง ผ่านการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเข้าร่วมอบรม และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเพื่อนร่วมวิชาชีพ
2. การสร้างวิสัยทัศน์และแผนกลยุทธ์ ผู้บริหารควรกำหนดวิสัยทัศน์และแผนกลยุทธ์ที่ชัดเจนในการนำเทคโนโลยี AI มาใช้ในสถาบันการศึกษา โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย
3. การพัฒนาบุคลากร ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะดิจิทัลและความรู้เกี่ยวกับ AI ให้กับครูและบุคลากรทางการศึกษา
4. การสร้างวัฒนธรรมนวัตกรรม ผู้บริหารควรส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดรับนวัตกรรมและการทดลองใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ โดยไม่กลัวความล้มเหลว

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. การศึกษาผลกระทบของการใช้เทคโนโลยี AI ในการศึกษาต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียน
2. การพัฒนาโมเดลการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย
3. การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำเทคโนโลยี AI มาใช้ในสถาบันการศึกษาในประเทศไทย

4. การวิจัยเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการจัดการประเด็นด้านจริยธรรมและความเท่าเทียมในการใช้ AI ทางการศึกษา

ในท้ายที่สุด การพัฒนาผู้นำการศึกษายุคใหม่ให้มีความสามารถในการบูรณาการภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลกับการขับเคลื่อนการศึกษาในยุค AI ไม่ใช่เพียงการตอบสนองต่อความท้าทายในปัจจุบัน แต่เป็นการลงทุนที่สำคัญสำหรับอนาคตของการศึกษา การลงทุนนี้จะช่วยให้ระบบการศึกษาสามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยี AI อย่างเต็มที่ ในขณะที่เดียวกันก็คำนึงถึงประเด็นด้านจริยธรรม ความเท่าเทียม และการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาและเตรียมผู้เรียนให้พร้อมรับมือกับโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในศตวรรษที่ 21

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2023). *แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2566-2570*. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- เกียรติศักดิ์ วงศ์ศิริกุล, สุวิมล ว่องวาณิช, และ จตุรงค์ อังคพณิชกิจ. (2023). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการขับเคลื่อนการศึกษาดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในประเทศไทย. *วารสารวิธีวิทยาการวิจัย*, 36(2), 238-259.
- โคทม อารียา. (2022). การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลในโรงเรียนไทย: แนวคิดและแนวปฏิบัติ. *วารสารเศรษฐศาสตร์*, 50(3), 176-196.
- ธีระเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์. (2024). การใช้ปัญญาประดิษฐ์ในระบบการศึกษาไทย: โอกาสและความท้าทาย. *วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 26(1), 1-15.
- ปิยวัฒน์ สุทธิประภา. (2024). ประเด็นจริยธรรมในการใช้ AI ในการศึกษาไทย. *วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการเรียนรู้*, 4(1), 25-42.
- ไพฑูรย์ สีนลรัตน์. (2022). *การพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาในยุคพลิกผัน*. โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิจารณ์ พานิช. (2023). *การศึกษาในยุค AI: บทบาทของผู้นำการเปลี่ยนแปลง*. มูลนิธิสยามกัมมาจล.
- วิรุพห์ นิลโมจน์. (2024). กรณีศึกษาความสำเร็จในการใช้เทคโนโลยี AI ในโรงเรียนไทย. *วารสารบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 10(1), 86-101.
- สมหวัง พริยานุวัฒน์. (2023). การวิจัยปฏิบัติการเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลในสถานศึกษา. *วารสารวิธีวิทยาการวิจัย*, 36(1), 1-22.
- Ahlquist, J. (2016). Digital leadership: A framework for educating future leaders. *The Journal of Leadership Studies*, 10(2), 24-33.
- Fullan, M. (2020). *Leading in a culture of change* (2nd ed.). Jossey-Bass.
- Holmes, W., & Bialik, M. (2023). *Artificial intelligence in education: Promise and implications for teaching and learning*. MIT Press.
- Kasneci, E., Sessler, K., Küchemann, S., Bannert, M., Dementieva, D., Fischer, F., Gasser, U., Groh, G., Günnemann, S., Hüllermeier, E., Krusche, S., Kutyniok, G., Michaeli, T.,

Nerdel,

C., Pfeffer, J., Poquet, O., Sailer, M., Schmidt, A., Seidel, T., . . . Kasneci, G. (2023).

ChatGPT for good? On opportunities and challenges of large language models for education. *Learning and Individual Differences*, 103, Article 102274.

<https://doi.org/10.1016/j.lindif.2023.102274>

McLeod, S., & Richardson, J. W. (2011). The dearth of technology leadership coverage. *Journal of*

School Leadership, 21(2), 216-240.

Mousavinasab, E., Zarifsanaiey, N., R. Niakan Kalhori, S., Rakhshan, M., Keikha, L., & Ghazi Saeedi, M. (2021). Intelligent tutoring systems: A systematic review of characteristics, applications, and evaluation methods. *Interactive Learning Environments*, 29(1), 142-163.

Richardson, J. W., Bathon, J., & McLeod, S. (2022). *Technology leadership for school improvement* (2nd ed.). SAGE Publications.

Sheninger, E. (2019). *Digital leadership: Changing paradigms for changing times*. Corwin Press.

Zhao, Y. (2022). *Game changers: AI and the future of education*. Teachers College Press.